

BIBLIOTECA „ASTRA”

Nr.

7.

BCU Cluj Central University Library Cluj

JERTFELE ROMÂNILOR

DIN ARDEAL, BĂNAT, CRIȘANA, SĂTMAR ȘI
MARAMURĂȘ, ADUSE IN RĂȘBOIUL MONDIAL

DIN ANII 1914—1918

DE

TEODOR V. PĂCĂȚIAN.

SIBIIU, 1923.
EDITURA „ASOCIAȚIUNII”

Asociațiunea pentru literatura română și cultura poporului român

Intemeiată la 1861.

Președinte de onoare: M. SA REGELE FERDINAND.

Vice-președinte: Dr. OCTAVIAN RUSSU, adv., Sibiu.

Membrii comitetului central:

Ioan Agârbiceanu, publicist, membru coresp. al «Acad. Române».	Iuliu Marțian, dir. de bancă. Dr. George Moga, gen.-medic.
Dr. Nicolae Bălan, mitropolitul Rom. ort. din Transilvania.	Ioan Moța, publicist.
Dr. Victor Bârlea, director de liceu.	Ioan F. Negruțiu, dir. șc. norm.
Dr. Ilie Beu, medic.	Dr. Zenovie Păclișanu, in- spector general, membru co- resp. al «Acad. Române».
Dr. Iosif Blaga, dir. de liceu.	Aurel Popescu, comerciant.
Ioan baron Boeriu, general în pens.	G. Poponea, cond. tip. arhid., președintele meseriașilor ro- mâni din Sibiu.
Dr. Vasile Bologa, dir. de liceu.	Dr. George Preda, medic.
Dr. Lucian Borcia, avocat.	Dr. Alex. Rusu, profesor.
Dr. Ioan Bunea, dir. de liceu.	Trandafir Scorobetu, prof.
Partenie Coșma, dir. de bancă.	Dr. V. Stan, dir. de șc. norm.
Dr. Elle Dăianu, protopop.	Dr. Vasile Suciu, mitropolit de Alba-Iulia și Făgăraș.
Dr. Nic. Drăgan, prof. univers.	Gavril Todica, contabil.
Octav. Goga, membru al «Acad. Române».	Nicolae Togan, protopop.
Dr. Ioan Lupaș, prof. univ., membru al «Acad. Rom».	Ioan Vătășan, dir., «Albina».

Fondată la 1868. „Revista Transilvania“ Fondată la 1868.

Redactor-șef: IOAN GEORGESCU.

Colaboratori:

I. Agârbiceanu, A. P. Arbore, M. Baiulescu, A. Banciu, N. Bănescu, I. A. Bassarabescu, I. Băianu, L. Blaga, G. B. Duică, V. Bogrea, Dr. L. Borcia, Dr. Al. Borza, Al. Busuiocanu, Al. Ciura, A. Cotruș, Dr. E. Dăianu, Dr. N. Drăgan, R. Dragnea, V. Eftimiu, V. Ghidionescu, O. Goga, I. Gorun, P. Grimu, C. Hodoș, E. P. H. Longin, N. Iorga, Al. și I. I. Lapedatu, V. Lazar, Dr. I. Lupaș, A. Lupeanu-Melin, I. Maniu, Colonel I. Manolescu, S. Dr. Mateiu, S. Mehedinți, Dr. V. Meruțiu, C. Moisiu, Tr. Moșoiu, D. Nanu, Dr. D. Negru, V. Păcală, T. V. Păcățianu, Dr. Z. Păclișanu, V. Pârvanu, D. O. Patrașcanu, Dr. T. Paul, C. Pavelescu, H. și N. P. Petrescu, E. Pitiș, A. Pop, Dr. I. P.-Voitești, Dr. P. Poruțiu, Dr. G. Preda, Dr. O. Prie, Dr. S. Pușcariu, Dr. P. Roșca, St. Roșianu, I. U. Soricu, V. Stanciu, M. Ștefănescu, V. Stroiescu, G. Todica, N. Togan, D. Tomescu, G. Vălsan.

JERTFELE ROMÂNILOR

DIN ARDEAL, BĂNAT, CRIȘANA, SĂTMAR ȘI
MARAMURĂȘ, ADUSE ÎN RĂȘBOIUL MONDIAL

DIN ANII 1914—1918

BCU Cluj / Central University Library Cluj
DE

TEODOR V. PĂCĂȚIAN.

BCU Cluj-Napoca

RBCFG201401256

SIBIIU, — 1923.

EDITURA „ASOCIAȚIUNII“.

TIPARUL TIPOGRAFIEI ARHIDIECEZANE.

Jertfele Românilor

din Ardeal, Bănat, Crișana, Sătmar și Maramurăș, aduse în războiul mondial din anii 1914—1918.

Încă în primăvara anului 1915, când ne aflam abia pe la începutul marelui și groaznicului războiu mondial, s'a lansat în presa română din Ardeal ideea, că ar fi bine să fie adunate la timp și cu exactitate toate datele statistice, referitoare la jertfele aduse în acest războiu mare, în *sânge și avere*, de poporul român din ținuturile atunci aparținătoare coroanei ungare, pentruca să nu pățim ca cu datele jertfelor aduse în anii 1848—49 pentru tronul împărațesc dela Viena, cari au trebuit să fie adunate pe dibuite, fără temei de exactitate de fericitul G. Barițiu.

Scopul care s'a avut în vedere la lansarea acestei idei, este de căutat în împrejurarea, că așa cum se începuse și cum eră purtat la început războiul, temerea eră mare, că rezultatul său final va fi cel nedorit de noi, învingerea puterilor centrale și rămânerea noastră, a Românilor din statul ungar, și pe mai departe în legăturile avute cu Maghiarii, asupra noștri milenari. Doream toți binele, dar ne temeam de rău!

Pentru aceasta eventualitate se doreă deci, să ne înarmăm din bună vreme, adunându-ne toate argumentele, toate dovezile, cu cari să arătăm contrariilor politici în luptele pe cari le vom mai avea de purtat cu ei, că după ce noi ne-am făcut și de astădată, ca totdeauna în trecut, datorința față de patrie, aducând jertfe însemnate pentru ea, cuvine-se, ca patria, care până aci nu eră și a noastră, să nu mai fie sgârcită față de noi, ci să ne dea drepturile politice-naționale cari ne compet, ca unui popor de peste trei milioane de suflete, alcătuitor și el de stat, întocmai ca și Maghiarii.

Deodată cu lansarea ideii despre culegerea acestor date statistice, s'a spus și acea, că cea mai indicată, ba anume chemată a le adună, ar fi «Asociațiunea» din Sibiiu, cu autoritatea ei, cu organizațiile ei, cu despărțămintele ei. Urmarea a fost, că comitetul central al «Asociațiunii» s'a ocupat de fapt cu chestia aceasta, în ședința din 10 Iulie 1915, și a aflat și el de necesară compunerea unei statistice despre jertfele de *sânge și*

avere aduse de poporul nostru în marele războiu, și anume, cu ajutorul ambelor biserici române dela noi, ortodoxă și unită, astfel, că un anumit chestionar va fi distribuit, prin Consistoare, preoților români de ambele confesiuni, cu îndrumarea primită dela autoritatea lor bisericească, ca la fiecare întrebare să dea cu exactitate răspunsurile cerute. Cu compunerea chestionarului, comitetul central a încredințat, cu adresa de sub Nr. 610/1915, secțiunea istorică a «Asociațiunii».

Secțiunea istorică a satisfăcut acestei însărcinări. A compus un chestionar cu peste 50 de întrebări bine precizate, la cari aveau să fie date răspunsurile dorite, și l-a prezentat comitetului central al «Asociațiunii», în Noemvrie 1915, împreună cu opinia separată a membrului Nicolae Togan, care spune, că pe calea chestionarului nu se poate ajunge la nici un succes, fiindcă răspunsurile vor fi date, cele mai multe, cu superficialitate și datele primite nu vor fi autentice, ci fictive. Scopul avut în vedere se ajunge mai curând prin câte o *conscriptie nominală*, pe care ar avea să o compună fiecare preot despre credincioșii săi plecați din sat la războiu, umplând cu conștiințiozitate toate rubricile acestei conscripții, pentru a se ști exact, ce s'a întâmplat cu fiecare din cei plecați la războiu.

Comitetul central al «Asociațiunii» a aflat, că întru adevăr conscripția nominală e mai ușor ducătoare la scop decât chestionarul, și a decretat, ca datele statistice să fie culese pe această bază, cu conscripție nominală, cerută prin Consistoare dela fiecare preot român. Totodată a hotărât comitetul central, ca datele referitoare la jertfele aduse *în avere* de poporul nostru în marele războiu, să fie eliminate cu totul din preocupările și combinațiunile secției istorice, pentru a nu se îngreună prea tare colecționarea datelor dorite. A rămas deci să fie culese numai datele despre jertfele pe cari le-a adus *în sânge* poporul nostru, pentru tronul care nu ne-a voit niciodată binele, și pentru patria, care nu ne-a recunoscut de fii ai ei.

Mai aveau acum să-și spună cuvântul final în chestia aceasta secțiunile științifice-literare ale «Asociațiunii», în ședință plenară, cari apoi, — după ce în cursul războiului n'au putut să fie convocate, din cauză, că cei mai mulți membri erau mobilizați refugiați, internați, sau arestați, — întrunindu-se în 2 August 1920, întâiadată după războiu, au luat în dezbateră serioasă

problema care ne preocupă, și sub punctul 23 al procesului verbal, luat despre ședința lor plenară, au adus cu unanimitate următoarea decisiune principiară:

«In legătură cu conscripția, cu privire la adunarea datelor statistice despre jertfele de sânge și avere, aduse de poporul nostru în războiul mondial, se exprimă dorința, ca secția istorică să încredințeze anume pe un membru al său cu colecționarea acestor date de mare interes pentru istoria contemporană. Acest membru să aibă posibilitatea de a-și alcătui un comitet, din militari și civili, pentru a nu se trece nimic cu vederea. Se mai exprimă dorința, să se adune toate datele despre persecuțiunile la cari au fost expuși Românii în timpul războiului, mai ales în anii 1916 și 1917. Deosebit de însemnate sunt sub acest raport arhivele tribunalului horvezesc din Cluj».

Pentru punerea în executare a acestei hotărâri, — conform invitației primite dela centru, — datorința secțiunii istorice a «Asociațiunii» eră acum, să compună un plan de muncă, să afle o modalitate, simplă, ușoară și sigură, pentru a se ajunge cât mai curând în posesiunea datelor de cari eră trebuință, dând astfel rezolvare cât mai grabnică problemei grele, trecută în sarcina acestei secțiuni.

Situația acum nu mai eră cea dela anul 1915. Scopul pe care l-a avut «Asociațiunea» atunci în vedere, acum din fericire nu mai aveă să fie urmărit. Datele statistice din întrebare înșă trebuiau să fie totuș adunate, acum din alte motive și interese, mai înalte, patriotice și naționale: trebuiau să fie culese *pentru istorie*. Nici conscripția nominală dela 1915 nu mai corespundeă zilelor în care ne aflam, pentrucă noi am mai avut în anii 1916 și 1917 și alte soiuri de jertfe, cari încă trebuiau să fie ținute în vedere: am avut *refugiați, internați și arestați*.

Am compus deci, ca președinte al secției istorice, un nou proiect de «*Tablou nominal*» despre Românii cari au luat parte la războiul mondial din anii 1914—1918, cu ținerea în vedere a acestor împrejurări, și am compus planul întreg de lucrare, supunându-le toate aprobării secțiunii istorice, care în 18 Iunie 1921 s'a întrunit la ședință în Cluj.

Situația nu mai eră cea dela anul 1915 nici din alt punct de vedere. Atunci nu puteam să ne adresăm, decât numai Con-

sistoarelor și preoșimei române de ambele confesiuni, pentru adunarea datelor statistice, pe cari doream să le avem, pentru că numai dela aceste organe naționale ale noastre le puteam primi. Acum însă ni le puteam procura, cu mult mai sigur și mai cu înlesnire, dela organele administrative, cari deveniseră asemenea ale noastre. Ne aveam în orașe primării noastre, în județe prefectii și subprefecții noștri, iar aceștia își aveau marele lor aparat administrativ.

Am compus deci planul de lucrare astfel, că prin directoratul general de interne din Cluj ne vom adresa prefectilor sau subprefecților județeni, cu rugarea, ca imprimatele și instrucțiunile pe cari le vor primi dela noi, să le împartă fără zăbavă secretarilor dela sate și primarilor orașenești, cu stricta îndrumare, ca să se conformeze toți întru toate instrucțiunilor noastre și să compună «Tabloul nominal» cu cea mai mare exactitate. Când va fi gata tabloul, să fie invitați apoi preoșii și învățătorii români din sat, precum și un plugar mai de frunte, ca aceștia să facă revizuirea și eventual întregirea tabloului, apoi să-l subscrie toți, cu notarul și primarul împreună, dându-se astfel autenticitatea convenită datelor cuprinse în tablou. Secretarii dela sate și primarii orașelor vor trimite apoi tablourile nominale subprefectului, care adunându-le pe toate din județul său, le va înainta directoratului general de interne din Cluj, de unde le va lua în primire delegatul secției istorice a «Asociațiunii», spre prelucrare și totalizare de date.

Lucrarea care ni se cerea nu era grea, dar foarte migăloasă. Reclamă multă răbdare și mare scrupulositate. În mod superficial nu se putea face. De aceea am propus secțiunii istorice, să încredințeze pe un membru al ei cu executarea lucrării, pentru că numai unul singur poate să o facă. Acest delegat al secției istorice va avea să stea poate în neîntreruptă corespondență cu subprefecții și cu secretarii dela sate, cari îi vor cere lămuriri și îndrumări, în o privință sau alta. La tot cazul însă va trebui să stea în legături strânse cu directorul general de interne din Cluj. Tablourile nominale, primite din orașe și dela sate, delegatul nostru le va censura, datele din ele le va stabili în mod definitiv și va face totalizarea lor, după județe.

Vor fi înșirate adecă una după alta, în ordine alfabetică, comunele din județ, într'un *tablou sumar*, și la fiecare comună

va fi trecut rezultatul final al datelor din tabloul ei nominal. La urmă se va face totalizarea datelor din județul întreg, și apoi într'o *recapitulafie generală* se vor totalizã datele din toate județele, astfel, că la terminarea lucrării să se poată constată, ce jertfe a adus fiecare comună în răsboiu, ce jertfe a adus fiecare județ și ce jertfe au adus toate județele la olaltă, adecã întreg poporul român de dincoace de Carpați.

Am mai propus secțiunii istorice, ca deodată cu tabloul nominal, să mai cerem dela fiecare primărie comunală și un raport scurt dar exact despre felul cum a decurs revoluția din toamna anului 1918 (cum, prin cine s'a urzit, cum s'a desvoltat, ce devastări, și ce stricăciuni s'au făcut, fost-au vărsări de sânge și cum a fost în fine sufocată revoluția) pentru a aveã adunate datele și cu privire la acest episod din vieța noastră publică, ivit la încheierea răsboiului.

Planul de lucrare, compus de mine, a fost aflat de bun din partea secțiunii istorice a «Asociațiunii» și acceptat întocmai, în ședința din 18 Iunie 1921, ținută la Cluj. Cu executarea lucrării am fost încredințat eu din partea secțiunii, cu dorința, ca pentru o mai ușoară și mai sigură alcătuire exactă a tablourilor nominale, să compun pe seama secretarilor dela sate, cari vor aveã chemarea să le facă, și un *model de tablou*, în vre-o comună mai apropiată, care model tipărindu-se, va fi distribuit secretarilor deodată cu celelalte imprimare, primite dela noi.

Am compus și acest tablou-model, în comuna Cuștelnic, județul Târnava-mică, și în fața plenului secțiunilor științifice-literare ale «Asociațiunii», întrunite în 14 și 15 Iulie 1921 în Sibiu, secțiunea istorică a venit cu propunerea, ca lucrarea migăloasă a culegerii datelor despre jertfele aduse de poporul român de dincoace de Carpați în răsboiul mondial să mi se încredințeze mie, iar pentru asigurarea posibilității executării acestei lucrări, să se voteze și un modest budget.

Plenul secțiunilor științifice-literare a acceptat cu unanimitate propunerea secțiunei istorice, lucrarea mi s'a încredințat mie, și pentru acoperirea cheltuelilor s'a votat suma de 60,000 Lei.

Comitetul central al «Asociațiunii» a luat cu aprobare la cunoștință această hotărâre a secțiunilor științifice-literare, care a primit în urmă sancționare și din partea adunării generale a «Asociațiunii», ținută în 29 August 1921 în Sighetul-Marmației.

Comitetul central a mai revenit în câteva rânduri asupra chestiunii, iar în ședința din 29 Septembrie 1921, sub numărul 1163/921, mi-a dat delegație să merg la Cluj, să mă pun în legătură cu directoratul general de interne de acolo, și cu ajutorul acestuia să încep, în numele și din încredințarea «Asociațiunii», lucrarea, care după părerea unora eră foarte riscată, avându-se în vedere nepăsarea și lipsa de voe de muncă, cu care erau învinuite pe atunci din multe părți organele noastre administrative. Pot să spun, că erau mulți aceia, cari tocmai din acest motiv nu voiau să creadă nicidecum în posibilitatea ducerii la bun sfârșit a lucrării, la care mă angajasem.

Dar lucrarea a succes pe deplin. Și a succes, fiindcă în Cluj, la directoratul general de interne, am avut norocul să găsesc oameni înțelegători, oameni cu capete luminate și cu inimi calde, cari recunoscând importanța lucrării pe care voiam să o facem, din capul locului mi-au promis tot sprijinul posibil. Domnul consilier ministerial A. Pălăgheșiu a luat afacerea în mâinile sale și i-a dat toată atențiunea pe care o merită. Mi-a stat cu dragă voe la dispoziție totdeauna, când i-am reclamat bunăvoința. BCU Cluj / Central University Library Cluj

În 23 Noembrie 1921, după ce terminasem toate lucrările pregătitoare, am înaintat directoratului general de interne din Cluj, în numele și din încredințarea «Asociațiunii», următoarea adresă a secțiunii noastre istorice:

«Nrul 1163/921. «Asociațiunea» către Onoratul Directorat de Interne, Cluj. Secțiunile științifice-literare ale «Asociațiunii» noastre din Sibiu, au adus, în ședința plenară din anul acesta, ținută în 15 Iulie în Sibiu, hotărârea, aprobată de comitetul central și de adunarea generală, ținută în 29 August anul curent în Sighetul-Marmației, de a se adună fără zăbavă toate datele statistice despre jertfele pe cari le-a adus poporul român de dincoace de Carpați în războiul mondial din anii 1914—1918.

Cu executarea hotărârei a fost încredințată secțiunea istorică și etnografică a «Asociațiunii», iar planul, după care este a se face lucrarea aceasta mare și de mare însemnătate pentru istoria noastră contemporană, a fost stabilit din partea acestei secțiuni în modul următor:

Se va cere, prin directoratul general de interne din Cluj și prin subprefecții județelor, din fiecare comună, urbană și

rurală, câte un *tablou nominal* despre toți aceia, cari au luat parte la războiu în o formă oarecare: ca soldați mobilizați, ca întrebuițați la servicii auxiliare, sau mobilizați pe loc, ca arestați, internați, sau refugiați din motive politice, însemnându-se la fiecare, prin umplerea rubricii corăspunzătoare, că ce s'a întâmplat cu el: a murit ca erou pe câmpul de luptă, a murit în pribegie, în închisoare, la locul de internare, acasă, în urma boalelor contractate în războiu, a venit acasă ca invalid, bolnav, rănit, dar s'a însănătoșat, sau a venit acasă deplin sănătos? E dispărut până astăzi? Cu ce medalii a fost decorat în cursul războiului? După cei morți și dispăruți au rămas văduve și câți orfani?

Imprimitele necesare, pentru compunerea acestor tablouri nominale, separat pentru fiecare comună, le dă «Asociațiunea», împreună cu instrucțiunile amănunțite despre felul cum au să fie compuse aceste tablouri, dându-se celor chemați a le face și un *model* de tablou, compus în o comună din județul Târnava-mică, pentru ca munca să le fie mai ușoară.

Prelucrarea materialului care se va cuprinde în tablourile cerute, cade în sarcina noastră, la secțiunii istorice-etnografice a «Asociațiunii» și astfel numai la adunarea datelor statistice din întrebare avem neapărată trebuință de binevoitorul și prețiosul ajutor al onoratului directorat de interne, pe care venim să vi-l cerem, și rugăm să ni-se acoarde, în felul următor:

Imprimitele pe cari vi le vom pune la dispoziție peste câteva zile, veți binevoi a le împărți subprefecților județeni și primarilor din orașe municipale, după un conspect prezentat din partea noastră, împreună cu o circulară, dată din partea D-voastră, în care atrăgându-le atențiunea asupra importanței lucrării pe care avem a o face, veți insista, ca domnii subprefecți să împartă imprimitele primite fără amânare primarilor de orașe cu consiliu și secretarilor dela sate, astfel, ca fiecare primar de oraș cu consiliu și fiecare secretariat sătesc să primească din instrucțiuni și din modelul de tablou câte *un* exemplar, iar din imprimitele pentru compunerea tablourilor nominale, fiecare comună atâtea coale de câte are necesitate, socotindu-se tot la câte 500 suflete românești o coală. Comuna cu 500 suflete primește deci o coală, cea cu 1000 suflete două coale, cu 2000 suflete patru coale, și așa mai departe.

Împrimatele necesare celor 7 orașe cu drept municipal, se trimit de dreptul primarilor acestor orașe.

Vă rugăm a insista apoi în circulară, ca domnii subprefecți să pună subalternilor termen scurt pentru compunerea tablourilor, și adunându-le pe toate din județ, să le trimită numai decât, împreună cu răspunsurile date la întrebările noastre, onorabilului directorat de interne, de unde le vom lua noi în primire, spre prelucrare și totalizare, compunând marea lucrare, cu a cărei înfăptuire suntem încredințați.

Vă rugăm, Domnule director, să ne dați acest prețios ajutor, pe care vi-l cerem, întru ajungerea scopului înalt patriotic și național urmărit de noi, și să primiți asigurarea deosebitei noastre stime.

Cluj, la 23 Noembrie 1921. Secțiunea istorică-etnografică a «Asociațiunii»: *Teodor V. Păcățian*, publicist, președinte *Dr. Ioan Lupaș*, profesor univ., referent.

Cererea noastră a primit rezolvare favorabilă la directoratul general de interne din Cluj încă în ziua următoare, 24 Noembrie 1921, când a fost adresată tuturor subprefecților de județe, sub numărul 23879/l. a/1921, următoarea circulară:

«Domnule subprefect! «Asociațiunea» pentru literatura română și cultura poporului român din Sibiu, voeste să compună o lucrare istorică de mare însemnătate, în care să se cuprindă toate datele statistice, referitoare la jertfele pe cari le-a adus poporul român de dincoace de Carpați în războiul din anii 1914—1918. Cum însă datele de cari are nevoie, nu se pot culege decât numai cu ajutorul organelor noastre administrative, ni s'a adresat, prin delegatul ei, cu rugarea, ca să-i dăm mână de ajutor la adunarea lor, care se va face în modul următor:

Se va compune, cu folosirea tipăriturilor date de «Asociațiune», câte un *tablou nominal* în fiecare comună, urbană și rurală, despre toți cei plecați la războiu în anii 1914—1918, după modelul de tablou, compus de organele «Asociațiunii» într-o comună a județului Târnava-mică, și cu ținerea în vedere a celor cuprinse în instrucțiunile speciale, formulate tot de organele «Asociațiunii», pentru mai ușoara săvârșire a lucrării, care se cere prin noi, dela comunele urbane și rurale de sub conducerea noastră.

Fiind lucrarea proiectată din partea «Asociațiunii» de o importanță netăgăduită, din toate punctele de vedere, ne simțim îndemnați a da înaltei noastre instituțiuni culturale din Sibiu tot sprijinul posibil pentru cât mai grabnică înfăptuire a lucrării. În consecință, sunteți rugați, ca din imprimatele ce vi se trimit deodată cu circulara prezentă, să împărțiți fără amânare primăriilor din orașele cu consiliu și secretariatelor comunale și ceruaile câte un exemplar din instrucțiuni și din modelul de tablou, iar din tipăriurile destinate pentru compunerea tablourilor nominale fiecărei comune atâtea coale, de câte are necesitate, socotindu-se tot la câte 500 suflete românești din comună o coală. Datele despre poporațiunea română din fiecare comună le aveți la biurul județan de statistică. În tablou vin trecuți deci *numai Românil*, cei de altă naționalitate nu. Veți insista apoi, ca la cele patru întrebări dela finea instrucțiunilor să se dea din fiecare comună răspunsurile dorite, și în urmă, adunând din întregul județ, atât răspunsurile acestea, cât și tablourile nominale, cari la sate au să fie compuse în prezența preoților și a unui fruntaș mai înaintat în etate, ni le veți trimite nouă, necondiționat *până la finea luni Februarie 1922*, ca să le putem pune toate la dispoziția «Asociațiunii», dovedind prin aceasta, că i-am înțeles toți patrioticele intențiuni, pe care le are cu compunerea însemnatei lucrări din întrebare, și li dăm cu dragă voe tot sprijinul pentru înfăptuirea ei.

Cluj, la 24 Noemvrie 1921. (L. S.) Pentru directorul general: *A. Pălăgheșiu* m. p., consilier ministerial.

O circulară asemănătoare s'a adresat și primăriilor din orașele cu drept municipal, cu deosebirea, că acestora li s'a trimis deadreptul imprimatele de cari aveau trebuință și li s'a spus, să compună tablourile nominale cerute de «Asociațiune» cu ajutorul poliției de stat, ale cărei organe vor umbla din casă în casă pentru adunarea cu succes a datelor statistice dorite.

Circulara directoratului general de interne a fost expediată din Cluj în 30 Noemvrie 1921, la adresa tuturor primăriilor din orașele cu drept municipal și a tuturor subprefecților de județe, iar în zilele dela început ale luni Decemvrie li s'au trimis tuturor, în colete postale, și imprimatele, pe cari ni le făcuse tipografia «Ardealul» din Cluj, ieftin și cu o promptitudine rară. În șase zile ne-a dat gata 25,000 de coale, tipărite pe toate fe-

tele, cu linii orizontale și verticale, ceea ce înseamnă, că fiecare coală a trebuit să treacă de patru ori prin mașina de tipar. A și umblat mașina în cele șase zile, ziua și noaptea, fără a ni-se fi socotit suprataxă de noapte, în vederea scopului cultural, căruia aveau să servească imprimatele.

Imprimatele noastre erau următoarele: a) coale cu rubrici și linii, pentru compunerea tablourilor nominale în fiecare comună; b) tabloul-model, compus în comuna rurală Cuștelnic din județul Târnava-mică, și c) instrucțiuni, referitoare la culegerea datelor statistice despre jertfele aduse de poporul român din Ardeal, Banat, Crișana, Sătmar și Maramurăș în războiul mondial din anii 1914—1918.

Instrucțiunile aveau textuarea următoare:

«Nrul 1163 Asoc.

— 1921.

Înalta noastră instituțiune culturală, — «Asociațiunea pentru literatura română și cultura poporului român», cu sediul în Sibiu, — se ocupă de mult, încă dela începutul războiului mondial, cu ideea culegerii datelor, foarte însemnate și necesare pentru istoria contemporană a neamului nostru, referitoare la jertfele pe cari le-a adus în cursul marelui războiu mondial poporul român din ținuturile mai nainte aparținătoare Ungariei, iar acum alipite pe vecie la patria mamă.

Realizarea ideei frumoase, de a eterniza noi, cei rămași în viață, numele și faptele eroilor, cari și-au vărsat sângele pentru neam pe câmpul de luptă, la diferite fronturi, și ale vitejilor noștri, scăpați cu viața, cari au pus lumea în uimire cu eroica lor purtare în fața morții, a fost însă mereu amânată, până în anul acesta, când secțiunile științifice-literare ale «Asociațiunii» au decretat în mod imperativ culegerea fără întârziere a datelor din întrebare, după planul croit în privința aceasta din partea secțiunii istorice-etnografice a «Asociațiunii».

Natural, că o lucrare atât de mare, cum e cea contemplată din partea noastră, nu se poate face, decât cu binevoitoarea colaborare a organelor administrative din cele 22 de județe românești de dincoace de Carpați.

Cătră aceste organe de toată încrederea ale statului român, cu hotare acum lărgite, ne adresăm deci cu rugămintea, să binevoiască a ne da mână de ajutor la atingerea scopului pe

care-l avem în vedere. Iată despre ce e vorba: Ne rugăm să ni-se compună în toate orașele și în toate comunele rurale, câte un *tablou nominal* despre toți locuitorii români, cari au participat într'o formă sau alta la războiul mondial din anii 1914—1918. Referindu-se datele pe cari le adunăm numai la poporul român, cei de altă naționalitate nu au să fie trecuți în tablou.

Tabloul nominal, pe care-l cerem, se va compune după modelul alăturat, cu folosirea tipăriturilor trimise de noi, și separat pentru fiecare comună.

Cu toate, că rubricile din tablou sunt destul de clare, astfel, că oricine se poate ușor orienta în privința lucrării care i se cere, ținem totuși de necesar, să mai dăm explicațiile și îndrumările următoare :

În tablou vin trecuți cu numele toți cei plecați din oraș sau comună rurală în cursul războiului, fie ca soldați mobilizați, fie ca lucrători de războiu, punându-se câte un 1, la cei dintâi în rubrica 7, iar la cei din urmă în rubrica 8. Mai vin trecuți apoi în tablou și cei arestați sau internați în cursul războiului, punându-se la fiecare din ei, câte un 1, în rubrica 9, iar cei refugiați se trec cu câte un 1 în rubrica 10. Dacă s'au refugiat, sau au fost internate familii întregi, se trece în rubrică numărul tuturor membrilor din familie. Ca refugiați sunt a se considera numai cei trecuți peste Carpați, în vechiul regat român.

În tabloul nominal sunt a se trece și aceia, cari în primăvara anului 1919 au fost asentați (recrutați) la ordinul de chemare al Consiliului Dirigent, pentru a lupta la frontul dela Tisa, în contra trupelor maghiare. Mobilizați pe loc sunt aceia, cari deși chemați în regulă sub arme, au fost lăsați totuși în posturile avute, ca funcționari publici, sau ca lucrători în fabrici.

La fiecare dintre cei chemați din comună la războiu, să se noteze cu exactitate ocupațiunea, pentruca să putem stabili, că dintre aceia, cari au participat la războiu, câți au aparținut clasei intelectuale, câți au fost comercianții, câți meseriașii și câți plugarii?

La fiecare dintre cei trecuți în tablou se va umplea apoi cu câte un 1 și rubrica corespunzătoare din rubricile 11—16, și anume: dacă respectivul a murit ca erou pe câmpul de luptă, i se pune un 1 în rubrica 11, dacă a murit altcum, dar tot în

urma războiului, i se pune un 1 în rubrica 12, dacă a venit acasă ca invalid, în rubrica 13, dacă a venit bolnav, rănit, dar s'a însănătoșat, în rubrica 14, și dacă s'a reîntors sănătos acasă, în rubrica 15. Cei dispăruți până astăzi se trec cu câte un 1 în rubrica 16.

Decorațiile primite în cursul războiului, vin trecute la fiecare dintre cei decorați în rubrica 6 pe scurt, astfel: aur, argint I. argint II. bronz, crucea Carol, etc. În fine rubricile 17 și 18 vor fi umplute conform stării faptice din fiecare familie, al cărei cap nu s'a mai reîntors din războiu. Ca văduve și orfani se consideră și urmașii celor dispăruți. Rezultatul final al rubricelor 7, 8, 9, 10 trebuie să consune cu rezultatul final al rubricelor 11, 12, 13, 14, 15, 16.

Aceste tablouri vor binevol a ni le compune, domnii primari ai orașelor, prin câte un funcționar de absolută încredere, sau prin organele poliției de stat, iar domnii secretari cercuali și comunali, personal, separat pentru fiecare comună, cu exactitatea reclamată de însemnătatea lucrării, pe care avem însărcinarea a o face, și care are să fie un monument neperitor, ridicat eroilor noștri, morți și vii, cari cu sângele lor și cu vitejia lor au înfăptuit idealul nostru național: unirea întrun stat a tuturor Românilor.

Pentru a se putea face o lucrare desăvârșită, cei încredințați cu compunerea tablourilor vor trebui să meargă din casă în casă, sau să cheme la primărie pe rând capii de familie pentruca din gura celor interesați să afle starea lucrului din fiecare familie și să primească informațiile pentru umplerea corectă a rubricelor din tablou.

La orașe ar putea fi invitați prin publicațiuni afișate după obiceiul locului și inserate și în ziarele locale, toți aceia de pe teritoriul orașului, cari au participat la războiu, ca să se prezinte la primărie în anumite zile, pentru a fi trecuți în tabloul nominal și pentru a se lua dela ei informațiile necesare. În locul celor morți sau dispăruți se va prezenta careva din familie.

E de sine înțeles, că dacă o familie cu membri, cari au luat parte la războiu, s'a mutat din comună altundeva în cursul vremii, cei îndreptățiți a fi luați în tablou se vor trece în tabloul comunei, în care familia își are în prezent locuința. Fiecare va fi conșcis deci în comuna în care își are locuința în prezent.

La compunerea tablourilor e necesar să fie de față și preoții, cari își cunosc pe toți credincioșii, iar la sate și câte un fruntaș din sat, mai înaintat în etate, care nu a fost la războiu, a stat tot acasă, le-a văzut toate și știe tot ce s'a petrecut în sat în cursul războiului.

Tabloul nominal, subscris de toți: preoți, primar, secretar etc. se va înainta apoi sub-prefectului județan, care adunând toate tablourile din județ, le va trimite directoratului general de interne din Cluj, de unde le va lua în primire delegatul autorizat al «Asociațiunii» pentru totalizare și prelucrarea materialului adunat.

În comunele, în cari se folosesc mai multe coale de imprimare pentru compunerea tabloului nominal, coalele au să fie bine cusute laolaltă, pentruca să nu se piardă printre tablourile altor comune.

Deodată cu tabloul nominal, rugăm să se mai trimită sub-prefectului județan, separat din fiecare comună, urbană și rurală, câte un raport, în care să se cuprindă răspunsurile date la următoarele întrebări:

1. Care e valoarea aproximativă a contribuțiilor benevole, făcute de Românii din comună în natură în cursul războiului? Anume, albituri date pe seama spitalelor, ciorapi, mănuși, pumnășei, căciule de zăpadă, trimise celor dela front, alimente date armatei în mod gratuit pela începutul războiului, etc.

2. La care sumă se urcă toate pagubele de războiu, pe care le-a avut comuna?

3. În toamna anului 1918 fost-a revoluție în comună? Cum s'a urzit, cum s'a desvoltat, fost-au în comună devastări, stricăciuni, vărsări de sânge, cine a fost omorât sau vulnerat, și în urmă cum a fost stânsă revoluția? S'a format gardă națională în comună? Sub a cui conducere?

4. La adunarea mare dela Alba-Iulia, ținută la 1 Decembrie 1918, câți locuitori din comună au participat, la a cui îndemnare și sub a cui conducere?

Rapoartele acestea, adunate dela toate comunele, domnii subprefecți (în orașele cu drept municipal domnii primari) încă le vor trimite, împreună cu tablourile nominale, directoratului general de interne din Cluj, pentru a fi predate spre studiere delegatului «Asociațiunii».

Mulțumind înainte tuturor aceloră, cărora ne adresăm, pentru ajutorul pe care credem că cu dragă inimă ni-l vor da, la săvârșirea împreună a unei opere mari naționale, îi rugăm încă odată, să se dedice cu tot zelul culegerii datelor de cari avem trebuință, pentruca să ajungem cât mai curând în posesiunea lor.

Cluj, la 22 Noemvrie 1921. Secțiunea istorică-etnografică a «Asociațiunii» (ss) T. V. Păcățian, publicist, președinte, (ss) Dr. I. Lupaș, prof. univ. referent».

Terminul pentru trimiterea tablourilor nominale la directoratul general de interne din Cluj, eră pus pe finea lui Februarie 1922, dar cu toate că intrarea lor la directorat a fost solicitată prin o nouă circulară a directoratului, trimisă primarilor de orașe municipale și subprefecților județeni înainte de termin, în 20 Ianuarie 1922, sub numărul 1246, — până la finea lui Februarie 1922 nu intrase la directorat nici un tablou nominal. Și nu intrase nici până la mijlocul lui Martie, cu excepția unui singur tablou: al orașului municipal Oradea-mare. Intrașeră însă mai multe cereri, pentru prelungirea termenului fixat.

La întrebările făcute asupra acestei întârzieri mi s'a dat explicația, că secretarii dela sate au fost ocupați în Decemvrie și Ianuarie cu compunerea declarațiilor cerute de noua lege a impozitelor, iar în Februarie întreaga administrație a fost ocupată cu pregătirile pentru alegerile parlamentare, făcute la mijlocul lui Martie 1922, și așa a fost curată imposibilitate, ca tablourile să fie făcute și înaintate la termin. Mi s'a dat însă asigurarea că negreșit se vor face și le vom căpăta.

În sfârșit, după două urgentări, la 8 Maiu 1922 erau intrate la directoratul general de interne tablourile nominale din 3 orașe municipale (lipseau 4) și din 6 județe (lipseau 16). Pregătisem pentru cei în restanță cu trimiterea tablourilor o nouă urgentare, dar tocmai atunci a sosit la Cluj ordinul telegrafic din București, că directoratul general de interne din Cluj este desființat, și are să-și sisteze imediat orice activitate. (Ce noroc pentru lucrarea noastră, că desființarea s'a făcut în Maiu, și nu în Decemvrie, anul premergător!)

Am lichidat deci afacerea cu directoratul general de interne, (ce puteam face alta, dupăce acum nu ne mai puteam fi de ajutor), și anume, astfel, că tablourile nominale intrate la

directorat, le-am luat în primire, iar celor în restanță cu trimiterea lor, la insistențele mele, li s'a trimis ordin telegrafic, sub numărul 8885/1922, ca acum să nu le mai trimită la Cluj, ci deadreptul «Asociațiunii» din Sibiu, și încă cu grăbire.

S'a trimis restanțierilor și din partea biuroului «Asociațiunii» o adresă de asemenea cuprins, rugați fiind toți, să înainteze tablourile nominale deadreptul «Asociațiunii» la Sibiu.

Tablourile nominale primite dela directoratul general de interne, întregite cu tablourile adunate în județul Târnava-mică, pe cari le luasem în persoană în primire dela subprefectura județului din Diciosânmărtin, le-am censurat, prelucrat și totalizat pe toate, încă în luna Maiu. Șapte județe erau gata în Maiu.

Până la începutul lui Iunie 1922 intraseră la «Asociațiune» tablouri nominale încă din 7 județe, precum și din cele 4 orașe municipale. Le-am prelucrat și totalizat și pe acestea, toate, în cursul lunii Iunie, iar celor încă tot în restanță cu trimiterea lor, li s'a dat o nouă urgentare, ca acum să le înainteze cât mai curând «Asociațiunii».

Până în Septembrie au mai sosit tablouri, încă din 4 județe, cari asemenea au fost prelucrate și totalizate, compunându-se pentru fiecare județ cuvenitul tablou sumar; iar restanțierilor (mai erau acum 4 județe) li s'a trimis urgentare nouă, a cărei urmare a fost, că la începutul lui Noembrie erau intrate la «Asociațiune» și tablourile nominale din aceste ultime județe. A fost prelucrat și totalizat materialul și din aceste județe, și acum lucrarea noastră putea să fie încheiată.

Tablourile nominale sunt în general bine compuse, unele din ele, foarte multe, chiar peste așteptare de bine, semnul, că ceice le-au compus, secretarii cercuali și comunali, ne-au înțeles bine intențiunile, și au căutat să ne dea material solid pentru lucrarea noastră. Am primit însă și material slab, tablouri nominale compuse cu puțină pricepere, nu de secretari, ci de primarii satelor, sau de câte un plugar știutor de carte, dar chiar și din aceste lucrări primitive, am putut să scot totuși datele de cari aveam trebuință. O mare scădere au tablourile, — cam puține — compuse, nu cu cerneală, ci cu creionul, pentru că le lipsesc cerințele unui document, care vine păstrat pentru toate timpurile, ca să poată fi văzut și studiat și de generațiile viitoare. O inspirație nu prea norocoasă au avut apoi secretarii, — iarăși

puțini, — cari nu au făcut tablourile pe imprimatele trimise de noi, ci pe hârtie de a lor, slabă și subțire, care dacă trece de 2—3 ori prin mânilor scrutaților de documente, se rupe, neavând trăinicia cuvenită, pe când imprimatele noastre sunt făcute pe hârtie groasă, tare, durabilă, hârtie de documente. Și nu aveau decât să ceară imprimata dela «Asociațiune», — cum de fapt au făcut unii, — și li s'ar fi trimis, pentru că aveam destule de rezervă.

O scădere comună au avut apoi cele mai multe tablouri, anume, că paginile nu erau adunate, și datele statistice din ele nu erau totalizate. A trebuit să fac eu, cu multă pierdere de vreme, această lucrare, care dacă se făcea acasă, la sat, reclamă o muncă în plus de un sfert, cel mult o jumătate de oră, lăsată însă în sarcina mea, la 2—3000 de tablouri eu pentru fiecare a trebuit să jertfesc un sfert, sau o jumătate de oră de muncă, iar pentru tablouri cu mii de nume și zeci de pagini, chiar multe ore întregi.

A fost bună trecerea în instrucțiunile noastre a condițiunii, ca tablourile nominale să fie subscrise și de preoți, pentru că multe tablouri mi-au trecut prin mâni, încheiate și subscrise de secretari, dar când a venit preotul satului, ca să subscrie și el tabloul, s'a pus și a mai trecut în tablou și alte nume, pe cari secretarul le scăpase din vedere. Astfel preoții au complectat pretutindenea, unde a trebuit, datele cerute de noi. Se poate spune deci, că datele primite dela sate, sunt destul de exacte. Nu însă și cele primite dela orașe, unde culegerea lor s'a făcut mai cu greutate. Avem rapoarte dela subprefecți (se păstrează toate la «Asociațiune») în cari ni-se comunică faptul, că în orașe sa dat cea mai largă publicitate invitării, de a se prezenta fiecare la o dată anumită la primărie, pentru a fi trecut în tablou. S'au afixat și s'au publicat în foile locale provocări în acest sens, s'a bătut toba, au fost recercați preoții români să publice în biserică invitarea, de a se prezenta fiecare la primărie în scopul indicat, dar toate în zadar, nu s'a prezentat nime. Tabloul s'a compus din oficiu, așa cum s'a putut, cu scăparea din vedere a celor mai mulți dintre intelectualii noștri.

Datele statistice, privitoare la populațiunea română din fiecare comună de pe teritoriile de dincoace de Carpați, le-am scos dela direcțiunea regională a statisticeii de stat din Cluj, care făcuse în anul 1920 un recensământ al populațiunei din

aceste teritorii. Cum însă și în tablourile noastre nominale, trebuiă să se indice numărul sufletelor românești din fiecare comună, am făcut constatarea, că datele statistice de stat nu sunt tocmai exacte. Sunt comune, în cari cu sute, ba cu mii de suflete, populațiunea română e mai mare decât aceea, care e purtată în evidență la direcțiunea regională a statisticei de stat din Cluj.

În toate aceste cazuri, eu am luat de mai reală și mai exactă populațiunea care mi s'a comunicat din partea comunelor, și de aici deosebirea, nu tocmai mare, dar destul de însemnată, între datele direcțiunii regionale a statisticei de stat din Cluj și cele cuprinse în lucrarea noastră, pentru că pe când la Cluj e ținută în evidență o populațiune română de 2.930,130 suflete pe toate teritoriile de dincoace de Carpați, încheierile lucrării mele statistice arată o populațiune română de 2.979,614 suflete, deci un plus de aproape 50,000 de suflete. Și citez să afirm, că nici datele noastre nu sunt exacte, pentru că noi trebuie să avem o populațiune cu mult mai mare, ceea ce s'ar putea constata și stabilii numai pe urma unui recensământ, făcut așa cum *trebuie* să se facă.

Tablourile nominale ale singuraticelor comune, aranjate după județe, în ordine alfabetică (orașele separat), sunt depuse toate spre bună păstrare în biblioteca «Asociațiunii» din Sibiiu, unde oricine le poate lua în privire, pentru a se convinge despre valoarea, acum istorică, a acestui bogat și prețios material, adunat de noi. Tot la «Asociațiune» pot fi văzute și studiate rapoartele cari ni s'au trimis, nu din toate, dar din cele mai multe comune, despre felul cum a decurs scurta revoluție din toamna anului 1918. Unele din ele sunt foarte interesante, mai ales cele compuse de preoți, dintre cari câte unul ne-a dat monografia întreagă a comunei sale. Și rapoartele acestea sunt aranjate după județe. La «Asociațiune» sunt depuse în fine și *tablourile sumare*, compuse de mine, despre datele noastre statistice, adunate și totalizate *pe județe* (orașele municipale și orașele cu consiliu separat), — așteptându-și eventuala publicare, — atunci, când «Asociațiunea» va dispune de mijloacele necesare pentru tipar.

Deși ni s'au trimis tablourile nominale din toate cele 22 de județe de dincoace de Carpați, cu 7 orașe municipale, 33

orașe cu consiliu și 4183 comune rurale, totuș nu avem adunat încă întreg materialul: ne lipsesc tablourile nominale din 69 de comune rurale, din diferite județe, în cari comune, cine știe, din ce împrejurări locale, tablourile n'au putut să fie compuse până acum. S'a scris însă, în 16 Noemvrie 1922, respectivilor subprefecți, să ni-le trimită cu grăbire și pe acestea, pentru a ne completa colecția, și cu toată siguranța le vom primi în timpul cel mai scurt.

Eu însă și până la sosirea acestor puține tablouri, cari ne mai lipsesc, am făcut încheierea datelor adunate, și anume astfel, că la cele 69 comune, în restanță cu tablourile, am trecut date aproximative, în proporția datelor dela celelalte comune din județul respectiv. După sosirea tablourilor, datele vor fi rectificate, dar deosebirea, fie în plus, fie în minus, nu are să fie mare, ci aproape disparentă, pentrucă la sume, cari trec în zeci de mii, sute de mii și milioane, unimile, zecimile și sutimile nu mai numără și nu schimbă întru nimica rezultatul final.

După încheierile mele, datele statistice, adunate din 22 județe, cu 40 comune urbane și 4183 comune rurale, ni se prezintă dupăcum urmează:

Poporațiunea română din teritoriile de dincoace de

Carpați e de — — — — — 2.979,614 suflete.

Din poporațiunea aceasta, au luat parte la mișcările impuse de rășboiu:

a) la partea activă, ca soldați pe front	449,796
b) la partea sedentară, pentru servicii auxiliare, sau mobilizați pe loc	34,578
c) pentru a fi arestați și internați	1,734
d) au fost refugiați	3,436

Total . 489,544

Soartea lor, îndurată în timpul rășboiului:

a) au murit pe câmpul de luptă	41,739
b) au murit în temniță, în pribegie, în spital, acasă, în urma boalelor sau rănilor	11,275
c) s'au reîntors acasă ca invalizi	25,406
d) răniți, bolnavi, însă în prezent sunt sănătoși	37,898
e) deplin sănătoși	343,387
f) sunt dispăruți până astăzi	29,839

Total . 489,544

În urma celor morți și dispăruți au rămas:

a) văduve de rășboiu	38,630
b) orfani de rășboiu	79,226

După clasele sociale au luat parte la mișcările impuse de războiu:

a) intelectuali	6,547
b) comercianți și meseriași	14,668
c) plugari și muncitori	468,329
Total	489,544

Au fost decorați în cursul războiului	44,191
S'au făcut contribuiri benevole pentru armată, în albituri, alimente etc., în sumă de	11.884,169 Lei
Pagubele de războiu, suferite de singuraticele comune, se urcă la suma de	285.598,471 Lei.

Repartizate pe orașe municipale, pe orașe cu consiliu și pe singuraticele județe, datele de sus sunt cele trecute în alăturata «Recapitulăție generală» (Vezi anexa de sub A), pag. 25) iar felul cum sunt compuse tablourile sumare, se poate vedea din alăturatul tablou sumar al județului Sibiiu. (Vezi anexa de sub B) pag. 22—24).

Cele de sus sunt deci datele statistice, adunate și totalizate de mine, și astfel cum s'a expus mai sus, în această dare de seamă, a fost urzită, inițiată, făcută și terminată cu bun succes lucrarea însemnată a culegerii datelor despre jertfele aduse de poporul român de dincoace de Carpați în marele războiu mondial din anii 1914—1918. Și s'a făcut în timpul scurt de 12 luni lucrarea, pe care dacă organele statului o făceau, n'ar fi terminat-o nici în trei ani. Și s'a făcut lucrarea, cu o cheltuială numai de 40.000 Lei (30.000 Lei spesele mele de întreținere în Cluj și Sibiiu, 10.000 Lei imprimările) pe când dacă o făcea statul, cheltuiă cu ea multe milioane. S'a făcut lucrarea cu bunul gând, de a fi de folos generației de astăzi, dar mai ales generațiilor viitoare ale neamului românesc, cari se vor bucura în măsură cu mult mai mare decât noi de roadele izvorâte din jertfele aduse de poporul român în războiul mondial, și de foloasele unirii Românilor de pretutindenea într'un singur stat mare național, care e: România-Mare!

Diciosânmărtin, la 4 Decemvrie 1922.

Teodor V. Păcățian.

Județul Sibiu.

Numărul curent	Comunele din județ	Popolațiunea ro-mână a comunei	Numărul celor decorați în cursul războiului	Pagubele de răz-bol ale comunei		Au luat parte la mișc. răz-b.		Soartea îndurată în timpul războiului				In urma de-cedărilor și dispărutilor au rămas		După clase so-ciale au luat parte la mișcările im-puse de războiu			
				Sau făcut contri-but pentru armată	in Lei	la partea activă, ca soldați pe front	la partea sed. prin servicii au: sau mob. pe loc pentru a fi are-stați sau intern.	au fost refugiați	mori pe câmpul de luptă	mori în temniță, în prăbie, în spit-al, în urna boalelor	ca invalizi	S-au relințor acasă înși în prezent rânți, bolnavi, sunt sănătoși	deplin sănătoși	sunt dispărūți	Văduve	ortani	intelectuali
1	Acliu	1106	11	15000	50000	128	15	2	10	6	39	88	2	6	3	6	130
2	Alfina	1293	22	3000	—	244	11	—	15	—	23	197	5	1	1	8	246
3	Amnaș	434	8	1000	—	78	—	1	12	—	3	49	6	7	1	5	73
4	Apoldul de jos	2460	8	50000	500000	408	—	2	63	—	12	341	2	27	9	34	379
5	Apoldul de sus	868	17	4000	10000	124	11	3	8	—	16	69	2	9	2	28	108
6	Avrig	2855	86	5000	400000	334	129	—	59	8	149	209	24	35	69	17	454
7	Bendorf	728	41	—	—	122	3	—	2	7	19	81	1	6	4	1	122
8	Boița	1379	14	3000	2800000	218	36	6	22	2	18	201	5	14	35	11	245
9	Brad	620	37	2000	800000	91	18	3	11	3	37	54	1	7	21	3	107
10	Bungard	789	7	500	100000	126	11	—	9	2	5	113	13	10	6	4	132
11	Cacova	730	—	5000	40000	51	13	—	7	1	—	53	3	5	14	7	8
12	Cacova Sebeșului	315	3	1200	—	64	—	—	6	5	2	46	4	8	20	—	64
13	Câlnic	987	29	2500	—	167	25	—	20	9	10	140	13	10	22	7	174
14	Capâlna	902	24	—	—	129	23	—	27	6	26	85	8	9	22	3	143
15	Carpiniș	901	2	2000	50000	196	—	—	20	10	5	143	4	16	27	2	194
16	Cașoț	302	—	1000	—	46	—	—	1	2	—	44	—	4	—	4	42
17	Chirpăr	366	14	1000	—	59	—	—	4	—	3	51	3	—	—	59	34
18	Cisnădie	671	6	—	—	44	—	—	1	4	—	34	—	4	13	—	—
19	Cisnădioara	3	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
20	Cornățel	621	5	1000	1500000	100	15	—	8	6	13	109	10	10	5	2	143
21	Cristian	591	1	5000	100000	83	1	—	5	8	—	55	13	4	2	2	82
22	Daia-Sâsască	92	1	2000	50000	47	—	—	7	—	—	37	1	—	1	1	46
23	Deal	1070	8	600	—	154	42	—	22	6	—	154	8	19	2	15	183
24	Dobârca	650	27	—	—	85	3	—	1	13	10	65	—	7	20	1	71
25	Fofeldea	901	5	—	50000	164	18	—	16	11	6	157	6	10	16	3	202
26	Galeș	627	6	5000	60000	94	17	1	9	4	9	90	5	6	20	21	81

Comunele din județ	Popoaraținea ro-mână a comunei	Numărul celor decorați în cursul războiului	'S-au făcut contribuții pentru armată	Pagube de răz-boi ale comunei		Au luat parte la mișc-război				Soartea îndurată în timpul războiului				In urma de-cesedărilor și dispărărilor au rămas		După clase so-ciale au luat parte la mișcările im-puse de războiu																		
				in Lei	in total	la partea activă, ca soldați pe front	la partea sed. ptu serviciul aux sau mob. pe loc	pentru a fi are-stați sau intern.	au fost rețuși	mori de câmp	mori în temniță, în prăbie, în spital în urma boalelor	ca invalizi	rănii, bolnavi, însă de prezent sunt sănătoși	deplin sănătoși	sunt dispăruți	Văduve	Ortani	intelectuali	comercianți și meseriași	plugari														
63	Săcădate	1064	9	80000	900000	186	17	16	11	24	10	12	26	147	11	16	29	13	5	212														
64	Sacel	788	1	20000	500000	74	30	9	3	44	15	6	14	71	2	4	12	1	1	102														
65	Sadu	2074	6	—	800000	310	51	11	3	32	18	22	3	284	7	43	93	6	2	367														
66	Săliște	3472	47	50000	1350000	357	94	6	5	32	14	14	45	345	8	16	38	37	232	193														
67	Sășași	833	19	10000	100000	115	28	1	4	8	13	7	19	100	1	4	8	2	—	146														
68	Săsciori	1478	49	5000	—	236	33	13	37	37	12	20	37	166	10	25	42	10	38	234														
69	Sebeșul-de-jos	1339	12	30000	400000	208	38	4	36	26	21	13	5	218	3	15	45	7	6	273														
70	Sebeșul-de-sus	945	36	7500	180000	140	45	3	6	22	4	15	8	141	4	17	24	7	2	185														
71	Sebișel	868	27	2000	—	128	30	6	11	11	5	8	17	113	10	5	9	2	10	152														
72	Șelimer	325	11	100	—	21	54	1	1	2	5	—	5	63	1	5	9	1	10	65														
73	Sibiel	1052	8	10000	70000	131	17	—	—	12	3	—	18	108	7	10	19	7	9	132														
74	Slimnic	1382	41	1500	10000	254	34	—	—	10	11	25	59	172	11	21	73	4	3	281														
75	Strugari	207	6	2000	5000	41	5	—	—	2	3	2	2	34	3	2	1	2	2	42														
76	Șugag	2246	79	—	—	320	130	42	38	47	18	48	216	140	33	44	71	1	15	476														
77	Sura-mare	626	20	2000	500000	70	1	—	—	4	—	1	6	60	—	1	2	2	5	64														
78	Sura-mică	381	2	15000	260000	77	3	—	—	12	4	3	3	57	1	7	17	1	12	67														
79	Târnaci	150	16	—	900000	41	3	—	—	—	—	2	3	37	2	1	2	1	10	33														
80	Târnăcel	1496	11	22000	3200000	249	60	58	1	26	7	18	111	190	16	20	27	3	—	365														
81	Tichindeal	596	8	2500	—	63	19	8	—	—	3	4	4	76	2	4	16	—	—	91														
82	Tilișca	2050	—	30000	500000	98	8	—	—	12	—	6	5	92	2	1	3	—	—	106														
83	Topârcea	1758	1	2000	—	251	12	—	—	12	3	4	—	233	11	8	27	3	—	259														
84	Turnișor	493	6	—	120000	72	7	—	—	6	5	4	5	57	2	8	11	2	21	56														
85	Vale	1266	6	2500	150000	89	19	—	—	14	2	4	2	84	2	2	4	—	18	81														
86	Veștem	1404	32	20000	1500000	208	33	4	5	17	9	10	25	172	7	7	26	3	5	232														
87	Vurpăr	1225	23	55000	500000	181	29	29	—	16	9	18	57	136	13	14	32	4	11	234														
Total																102628	1687	9000000	34057000	13860	2315	293	794	1454	515	816	1784	12088	605	1050	2158	396	1173	15693

Recapitulaje generale.

Anexa A).

Numarul curent	Comunele din judet	Poporatiunea romana a comunei	Numarul celor decorați in cursul războiului	in Lei		An luat parte la mișc. de rășhorn				Soartea îndurată în timpul războiului				In urma decedațiilor și disparăuților au rămas		După clase sociale au luat parte la mișcările impuse de războiu						
				S'au făcut contribuți benevole pentru armata	Pagube de rășbol ale comunei in total	chernați fiind		morți in temniță in pușc. in spital, in urma boalelor	ca invalizi	răniți bolnavi inși in prezent sunt sănătoși	deplin sănătoși	sunt disparăuți	Văduve	Orfani	Intelectuali	comercianți și meseriași	Piangari					
						la partea activă, ca soldați pe front	la partea sed. ptu servicii aux. sau mob. pe loc											morți pe câmp	morți in temniță in pușc. in spital, in urma boalelor	morți in prezent sunt sănătoși	deplin sănătoși	sunt disparăuți
1	Orașe municipale	87317	1519			4956	576	14	2	202	108	496	1183	3361	198	309	539	933	1747	2868		
2	Orașe cu consiliu	102168	2335	731600	11218000	9119	944	62	131	592	246	708	1799	6363	548	722	1595	1054	2698	6504		
3	Jud. Alba-Infer.	161057	2319	563200	1328800	25136	1852	146	27	2257	627	1299	1909	19263	1806	2064	4694	331	827	26003		
4	" Arad	230284	3668	1587500	2020000	34402	1593	3	11	3580	664	1932	2856	28909	2068	3301	6061	309	1020	33680		
5	" Bihor	275018	4478			43141	2332	8	74	4205	796	2842	3388	31479	2778	3700	8491	235	583	44670		
6	" Bistrița-Nas.	81127	1728	1351283	4288576	13370	1252	6	10	1463	423	693	968	10110	989	1125	2564	144	172	14330		
7	" Brașov	23975	336	129300	5942000	3089	401	198	244	357	94	184	212	2903	182	238	577	104	385	3443		
8	" Caraș-Severin	314816	3581	640500	4121000	51704	5306	30	18	4669	1721	2817	3989	41198	2664	5026	8278	534	1203	55321		
9	" Ciuc	28979	566	597400	66315000	3237	313	96	1124	359	136	281	382	3335	281	301	876	33	58	4683		
10	" Coșoca	162332	1715	675665	4210000	27130	2046	16	22	2380	615	1764	1767	21477	1811	2191	4993	219	258	28737		
11	" Făgăraș	83660	853	891500	21003000	12092	1329	205	605	1246	369	770	942	10518	786	1142	2289	401	383	13447		
12	" Hunedoara	257768	3907	885360	10201000	39840	3306	264	40	3840	1011	1867	3304	36767	2721	3340	5887	300	874	42276		
13	" Maramures	75388	873	46900	4195000	9645	753	-	1	1037	171	953	698	6500	1040	1039	2556	36	73	10290		
14	" Mureș-Turda	83090	995	381550	4109000	12664	781	12	7	1295	217	754	775	9561	862	1099	2392	116	258	13090		
15	" Odorheiu	10847	56	15810	208000	558	128	3	3	59	29	38	96	418	52	40	89	16	37	639		
16	" Săla	146974	2272	304100	801000	23645	1344	16	5	2227	522	1136	1693	17735	1697	1995	4386	163	479	24368		
17	" Sătmar	168447	1911	420700	4698400	19472	946	34	4	1645	354	1280	1627	13886	1664	1520	3447	133	300	20023		
18	" Sibiu	102628	1687	900000	34057000	13860	2315	293	794	1454	515	816	1784	12088	605	1050	2158	396	1173	15693		
19	" Solnoc-Dobâca	177722	2639	437120	329345	30956	1649	22	20	2472	831	1670	1972	22595	3107	2666	5818	288	421	19138		
20	" Târnavă-Mare	61763	840	426400	8520000	9953	1002	111	65	1009	355	522	893	7798	554	743	1791	180	483	10468		
21	" Târnavă-Mică	55116	883	75736	3350	8413	852	13	2	659	269	377	656	6694	625	605	140	80	156	9037		
22	" Timiș-Torontal	155596	2846	238600	7645000	26381	1937	38	4	2333	691	1520	3088	19427	1301	2535	3644	272	608	27480		
23	" Treiscaune	31359	535	141175	3590000	4127	280	134	280	448	102	297	415	3342	217	287	941	84	146	4591		
24	" Turda-Arieș	122243	1599	342770	122500	18898	1337	10	17	1951	409	990	1502	14120	1283	1592	3852	179	326	19750		
		Total		2979614	44101	11884169	285598471	449796	34578	1734	3436	41739	11275	25406	37898	343387	29339	38630	79226	6547	14668	468329

O idee bună.

D-nul I. Simionescu, profesor universitar în Iași, scrie în ziarul „Viitorul” Nr. 4342 din 4 Septembrie 1922, între altele, și aceste frumoase cuvinte:

„În Anglia se obișnuște a se serba amintirea morților căzuți în războiu prin câteva clipe de nemiscare. În ziua aniversării, la anumit ceas, câteva minute încetează orice activitate. Oamenii se opresc din mers, unde i-au prins clipa. E o pauză de reculegere în forfota vieții, e rugăciunea mută a fiecăruia pentru sufletele celor dispăruți. Chiar și indicațiunile ce ar însemna o grevă generală se obișnuște acum a se arăta prin încetarea lucrului pentru câteva momente. Să' facem cu toții un gest analog, ca semn al solidarității etnice. Gândul tuturor, numai într'o singură zi să fie a sacrifica chiar din nevoile curente cei 20 Lei pentru cumpărarea unui bilet al „Asociațiunii” din Sibiu. Ca din pământ ar răsări Muzeul lui Avram Iancu, mărețul monument de pe Câmpia Libertății, acel de lângă Turda ca și Casele Naționale din centrele înstrăinate. Nu numai că am căpăta încredere în noi, dar am stărni și fiorii îngrijorării în acei care se bizuiesc mult în reușita uneltirilor lor ascunse, pe lipsa noastră de solidaritate ca și pe nesocotirea însemnătății, pentru viitorul nostru, a împrejurărilor prin care trăim ca niște orbi”.

Sunt încă 3 trageri, la care se împart câștiguri în suma de
4.500,000 (patru milioane cinci sute mii) Lei.

◆		Sunt:	1	câștiguri de câte	100,000	Lei		◆
		◆	6	”	”	50,000	”	◆
		”	12	”	”	25,000	”	”
		”	30	”	”	10,000	”	”
		”	60	”	”	5,000	”	”
◆		”	400	”	”	1,000	”	◆

A doua tragere e la 31 Martie 1923. Tot al cincilea număr câștigă! Grăbiți și cumpărați!

Cercați-vă norocul vostru și al copiilor voștri!
„ASOCIAȚIUNEA” Sibiu, strada Șaguna Nr. 6.

